

En naar de flamingantische orangisten moet al helemaal geen aandacht gaan

BELGIË VOOR HOELANG?¹

Die titel klinkt als een boemerang die – niet zonder enige actuele politieke lading – door de gewezen Europa-journalist Guido Naets (°1934) wordt (terug)geworpen naar de historische moerlemei² waarin de Belgische natiestaat ontstond, na de revolte van 1830-1831 in de Zuidelijke provincies van het Verenigd

Koninkrijk der Nederlanden.

Het boek van Naets is gesteund op een echte *histoire vécue*, een onwaarschijnlijk ogende werkelijkheid: de 23-jarige Nicolaus Augustijn De La Haye wordt in 1805 vaandrig in het Habsburgse leger, stapt in 1809 over naar 'La Grande Armée' van Napoleon, overleeft de apocalyptische Russische veldtocht, sneuvelt evenmin in Waterloo en treedt in 1816 in militaire dienst van Willem I. In 1830 huwt hij met de dochter van een oranjegezind lid van de Tweede Kamer – en oud-burgemeester van de stad Aalst – en nog tijdens datzelfde jaar valt hij bij de overgave van de (door hem verdedigde) burcht van Bouillon in de handen van de Belgische opstandelingen. Als hij er ten slotte in slaagt om het uniform van Belgisch legerofficier aan te trekken, legt Guido Naets hem de intrigerende vraag in de mond 'België voor hoelang?'. Dat lijkt niet eens de meest verwonderlijke gedachte bij een dergelijk opportunistisch parcours van een man die legers en natiestaten heeft zien komen en gaan. Maar geen nood: België houdt stand en hijzelf wordt uiteindelijk nog luitenant-generaal.

Met het Oranje-huis zal Nicolaus De La Haye nog verder te maken hebben nadat hij heeft postgevat langs de andere zijde van de scheidingslijn: binnen het jaar na zijn 'overstap' wordt hij als commandant van de citadel van Gent geconfronteerd met een (mislukte) orangistische coup. Gent was een van de meest frenetieke verzetshaarden tegen het nieuwe regime in Brussel. Onder de interna-

1. Cf. G. Naets, *België voor hoelang? N.A. de la Haye. 1782-1866. Van vaandrig tot generaal*, s.l., 2013. De wijze waarop de auteur dit historisch verhaal heeft samengesteld, doet denken aan de techniek van een doorgewinterd archeoloog: de talrijke, originele scherven van een antieke kruik worden samengebracht en de lacunes worden ingevuld op basis van een grondige kennis van het historisch-culturele tijds kader. Dat geheel vormt dus een voorwaardelijke waarheid, die men ook als zodanig moet lezen. De epiloog bij Naets' verhaal is een kenschetsende journalistieke oefening in het werpen van een (terugkerende) boemerang naar het verleden.
2. Het begrip *Moerlemei* is afgeleid van de *Groote Moerlemaye*, een volksoproer in 1281 in Brugge, kaderend in een conflict tussen de graaf van Vlaanderen (Gwijde van Dampière) en het stadspatriciaat.

tionale grootmachten Engeland, Frankrijk en Rusland was het politieke lot van het Zuiden intussen overigens reeds beklonken: machtsevenwicht, non-interventie en een onafhankelijk en neutraal België.³

Het orangistisch verzet tegen het nieuwe regime in België zou bijna twintig jaar duren. En zoals Els Witte recentelijk in haar bijdrage *Oranje in België (1830-1850)* in het tijdschrift *Ons Erfdeel* opmerkt, werd die geschiedenis nooit op een volwaardige wijze geschreven. Niet eens onbegrijpelijk, stelt de auteur. Want “*Deze Belgische orangisten zijn immers de verliezers van de geschiedenis, ze symboliseren de wereld die het niet heeft gehaald.*”⁴ Die verliezers, die ook in Vlaanderen quasi volledig tot de Frans-talige elite behoorden, waren nochtans talrijk én wijdverspreid over Vlaanderen en België. Revolutie en contra-revolutie verliepen hard-om-hard en de orangisten kwamen daardoor terecht in een spiraal van epuratie, repressie, dwangmiddelen, fysiek geweld, plunderingen en vernieling. Witte beschrijft dit als het werk van “*geweldentrepeneurs*”.⁵

In het thans voorliggende nummer van ons *Wt*-tijdschrift besteedt Witte bijzondere aandacht aan de band tussen het orangisme en de Vlaamse beweging (E. Witte, *Hoe Oranjegezind waren de taalminnaren?*). Zij komt daarbij tot de vaststelling dat de eerste wetenschappelijk historiografen van de Vlaamse beweging, indien zijn dan al enige aandacht schonken aan het belang van het orangisme, de relatie met de Vlaamse beweging alleszins onderschatten en/of in de verkeerde richting duwden. Het bewuste gebrek aan aandacht lag “*in de nationalistische, reductivistische lijn van Henri Pirenne: het gaat niet om een belangrijke beweging en naar de flamingantische orangisten moet al helemaal geen aandacht gaan*”.

Daartegenover stelt de auteur dan wel vast dat het verschijnen van de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse beweging* in 1998 een katalysator vormde voor ruimer en intensiever bronnenonderzoek naar het orangisme en zijn band met de Vlaamse beweging. Maar toch, verzucht de auteur: “*Sinds het verschijnen van de NEVB is het vrij stil geworden op het onderzoeksterrein*”.

Door de grote kwalitatieve sprong die Witte realiseert op het onderzoeksveld van het Belgisch orangisme, wordt die stilte thans op opvallende wijze doorbroken. De historiografen van de vroege Vlaamse beweging zullen hun eerdere besluiten daaraan moeten toetsen, niet in de laatste plaats wat de triptiek orangisme-taalminnaren-Vlaamse beweging betreft.

Witte evalueert die Vlaamse taalminnaren overigens als een groep van intellectuelen waarvan de meesten op vrij opportunistische – noem het ‘pragmatische’ – wijze

3. Cf. J. Koch, *Koning Willem I. 1772-1843*, Amsterdam, 2013.

4. E. Witte, Oranje in België (1830-1850), in: *Ons Erfdeel*, jg. 57, mei 2014, nr. 2, pp. 60-66. Van Els Witte verscheen intussen ook: E. Witte, *Het verloren koninkrijk. Het harde verzet van de Belgische orangisten tegen de revolutie van 1830 (1830-1850)*, Antwerpen, 2014.

5. Op. cit., p. 63.

aan “*binnenhuisorangisme*” deden. Bij hen groeide anderzijds wel, aldus de auteur, “*degedachte aan Vlaanderen als subnatie*”, alleszins in het geval van Jan-Frans Willems (1793-1846).

Zoals historicus Luc Boeva ooit opmerkte in zijn *Pour les Flamands la même chose. Hoe de taalgrens ook een sociale grens was*, waren de taalminnaren beducht voor georganiseerde sociale groeperingen en voor revolutionaire en republikeinse actie.⁶ Na de lectuur van Els Wittes publicatie, kunnen wij daar, enigszins specificerend, aan toevoegen dat zij bovendien, uit zelfbehoud, quasi allen beducht waren voor openlijke orangistsiche actie.

Van bv. Hendrik Conscience (1812-1883), die qua populariteit hét icoon werd van de Vlaamse literatuur van de 19de eeuw, weten wij dat hij geen anti-Belgische revolutionaire reflex noch enige ‘Belgocritische’ aandrang ontwikkelde bij zijn keuze om in het Nederlands te publiceren. Het is eveneens algemeen bekend dat zijn beslissing niet vrij was van enige zakelijke overweging, nl. het creëren van een ‘markt’ voor zijn werken. Rekening houdend met zijn immens oeuvre – in 1881 werd het verschijnen van zijn 100ste roman gevierd – én met zijn ruime populariteit, kan men stellen dat die keuze hem overigens geen windeieren zou leggen. En Conscience bleek bovendien niet alleen de man die zijn volk leerde voorlezen – een echt lézend volk zouden de Vlamingen tijdens de 19de eeuw niet worden –, hij zou dat volk ook nog geestdriftig stemmen omtrent de kansen om het verleden te laten herleven. Dat leidde onvermijdelijk tot een groot moreel gezag en tot talloze vieringen vanwege het dankbare volk in Vlaanderen.

Het jaar 1912 werd hét culminatiepunt van de hulde- en dankbetuigingen, het was immers het eeuwfeest van zijn geboorte. De (cultuur)historici Germa Greving en Jo Tollebeek beschrijven dit feestjaar in onderhavig *Wt*-nummer als de periode “*waarin de trots van Vlaanderen werd gevierd en herdacht*”, terwijl overal in Vlaanderen “*een ware Conscience-manie [was] uitgebroken*”, niet alleen in een intellectueel-culturele omgeving, maar ook via de uitstalramen van de winkelier, de kapper, de banketbakker, de kaasmaker enz. En natuurlijk was er de romantische gretigheid waarmee eeuwen Vlaamse geschiedenis in scène werden gezet tijdens de feestelijke optochten. Greving en Tollebeek getuigen erover in hun bijdrage *De glans van het verleden, het recht op het heden. Over het eerste eeuwfeest van Conscience*.

Aansluitend bij het aanschouwen van zoveel feestelijke choreografie, verwonderen beide auteurs er zich over dat niet de kwaliteit doch het volume van Consciences oeuvre én diens Vlaams engagement leidden tot de ontsprende mythevorming rondom zijn persoon. Toch beseffen zij dat zich tegenover die hulde-manie een “*pendant in herdenkingsmanifestaties [ontwikkelde], met een meer bezinnend karakter*”,

6. L. Boeva, *Pour les Flamands la même chose. Hoe de taalgrens ook een sociale grens was*, Gent, 1994, p. 34.

gekoppeld aan “*de start van een heroriëntatie van de Vlaamse letteren en van nieuwe ambities aangaande de rol van de literatuur in een modernere en radicalere Vlaamse beweging*”.

Betekende ‘1912’ duidelijk een overdadig geënceneerd en romantisch gekleurd verhaal, Greving en Tollebeek ervaren dat dit feit de koppeling mogelijk maakte tussen een terugblik en een vooruitblik op de ontvoogding van Vlaanderen. O.m. twee belangrijke aspecten tonen dat aan: nl. de toen geplande musealisering van Consciences literaire erfenis – die in 1933 zou uitmonden in het huidige *Letterenhuis* – én de wijze waarop de Consciencevieringen het debat aanwakkerden voor vernederlandsing van het onderwijs in Vlaanderen. De politieke strijd om ‘Gent’ bereikte in die dagen immers een hoogtepunt.

Louis-Paul Boon (1912-1979), die als schrijver uitgroeide tot dé antipode van Consciences romantisch-pedagogische discours en die toevalligerwijze werd geboren tijdens het luidruchtig feestjaar 1912, oordeelde dat Vlaanderen uitgerekend door de 19de-eeuwse, iconische romancier werd opgezaald met de erfschuld van een kleinburgerlijke romantiek.⁷

Het aantal publicaties dat gewijd is aan de Vlaamse beweging is bijzonder talrijk. ‘Niet te tellen’ zoals ‘van Dale’ een verschijnsel typeert dat ontelbaar is. En dat laatste is beslist letterlijk te nemen. Zelfs de indrukwekkende reeks van vijftig afleveringen van Romain Van Eenoo’s *Bibliografie van de geschiedenis van België* zal daarover struikelen, al blijft dat exhaustief naslagwerk natuurlijk onovertroffen in zijn genre.⁸

Vele onder die publicaties zijn wetenschappelijke standaarden maar ook de polariserende tendensgeschriften vormen soms een standaard, zij het dan in ave-rechtse zin. De onderzoeker die vertrouwd is met de historiografie van de Vlaamse beweging weet overigens zijn pad wel te vinden in dit meanderende landschap.

En toch is het opportuun om sommige publicaties eens met bijzondere aandacht tegen het licht te houden, niet in de laatste plaats indien het werken betreft die in tempore non suspecto verschenen in het buitenland. In zijn bijdrage *Twee (bijna) vergeten boeken over de geschiedenis van de Vlaamse beweging* fixeert Armand Van Nimmen daarom onze aandacht op *A History of the Flemish Movement in Belgium* van de Amerikaan Shepard Clough (1901-1990) en anderzijds op *Die flämische Frage* van de Duitser Hans Felix Zeck (1896-1954). De namen van Clough en Zeck waren niet onbekend bij aan aantal Vlaamse historiografen, maar de wijze waarop Van Nimmen thans de genese van beide werken én het levensverhaal van beide ‘Vlaanderenkenners’ analyseert, roept onwillekeurig op tot navolging van dergelijke queestes.

FRANS-JOS VERDOODT | HOOFDREDACTEUR WT

7. K. Humbeek, *Louis Paul Boon en de fabrieksstad Aalst*, Antwerpen, 1999, pp. 11-119.

8. De Bibliografie wordt uitgegeven door het *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*.